પ્રવચન નં. ૧૩૫   ગાથા-૬૧,૬૨ તા. ૧૩-૧૧-૭૮ સોમવાર કારતક સુદ-૧૪

(સમયસાર) ગાથા-૬૧ ભાવાર્થ, ભાવાર્થ છે ને ! એકસઠ ગાથા. શું કહે છે. ? સાંભળો ! દ્રવ્યની સર્વ અવસ્થાઓને વિષે દ્રવ્યમાં જે ભાવો વ્યાપે છે તે ભાવો સાથે દ્રવ્યનો તાદાત્મ્યસંબંધ કહેવાય છે. શું કહ્યું ? દ્રવ્ય નામ વસ્તુ-પદાર્થ, એ દ્રવ્યની સાથે સર્વ અવસ્થામાં -દરેક અવસ્થા અનાદિ-અનંત જેટલી અવસ્થા છે. એ સર્વ અવસ્થાઓમાં દ્રવ્યમાં જે ભાવ -જે ભાવ વ્યાપ્ત હોય-રહે એ ભાવોની સાથે દ્રવ્યનો તાદાત્મ્યસંબંધ -તદ્દરૂપ સંબંધ છે. જેવી રીતે આત્મા એની દરેક અવસ્થામાં જ્ઞાન-આનંદાદિ રહે છે. તો જ્ઞાન ને આનંદનો તાદાત્મ્ય સંબંધ છે, એને આત્મા કહે છે. અને રાગ-દયા-દાન આદિ ભાવ એ આત્માની દરેક અવસ્થામાં છે નહીં, માટે તે (રાગભાવ) પુદ્‌ગલ અવસ્થામાં પુદ્‌ગલની સાથે તાદાત્મ્યમાં જાય છે.

આંહી પહેલો સિધ્ધાંત તો આટલો કહ્યો કે કોઈપણ દ્રવ્ય જે છે- વસ્તુ (પદાર્થ) એની બધી અવસ્થામાં -સર્વ અવસ્થામાં રહે અને વ્યાપ્ત હો, તો એ દ્રવ્યની સાથે (એ) ભાવ તાદાત્મ્ય કહેવાય છે, પણ કોઈ વખતે હોય અને કોઈ સમયે ન હોય તો એ ભાવને દ્રવ્ય સાથે તાદાત્મ્ય સંબંધ નહીં. એ રાગ આદિ ભાવ-દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ આદિના ભાવ છે, એ આત્માની દરેકે - દરેક અવસ્થામાં હોતા નથી- રહેતા નથી, સંસાર અવસ્થામાં છે છતાં મોક્ષ અવસ્થામાં નથી, તો એ (રાગભાવ) ને તાદાત્મ્ય સંબંધ આત્માની સાથે તદ્દરૂપસંબંધ નથી. આહાહા ! એ રાગનો સંબંધ પુદ્‌ગલની સાથે તાદાત્મ્ય સંબંધ છે. આવી વાત છે. ઝીણી વાત છે ભાઈ !

પુદ્‌ગલની સર્વ અવસ્થાઓમાં, પુદ્‌ગલમાં વર્ણ એટલે રંગ-ગંધ-રસ-સ્પર્શ, શુભભાવ-અધ્યવસાન, ગુણસ્થાન આદિ વ્યાપ્ત છે. પુદ્‌ગલમાં વ્યાપ્ત છે (એમ) કહે છે અહીં તો. શરીર, વાણી, મન, કર્મ, એ પર્યાય જડ છે પુદ્‌ગલ. અહીં કર્મ જે પુદ્‌ગલ છે એની સાથે એ પુણ્ય આદિ પરિણામ-શુભભાવ, જ્યાં જ્યાં કર્મ છે ત્યાં ત્યાં રાગ છે, રાગ છે ત્યાં કર્મ છે, એમ કર્મની સાથે રાગનો તાદાત્મ્ય સંબંધ છે. આહા ! આવી વાત છે. હવે અહીંયા તો એ દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ આદિના ભાવ, એ ધર્મ છે ને ધર્મના કારણ છે એવું માને છે- (એની) દૃષ્ટિ વિપરીત-મિથ્યાત્વ છે. સમજાણું કાંઈ ?

(કહે છે) સર્વ અવસ્થામાં, પુદ્‌ગલની સાથે છે એનો અર્થ એ કે ભેદ જે પડે છે ને અંદર, ગુણની પર્યાયમાં ભેદ પડે છે- લબ્ધિસ્થાન ને સંયમ (સ્થાન) આદિ લીધા છે ને ! એ ભેદ પણ, આત્માના-અભેદની સાથે વ્યાપક નહીં-કોઈ વખતે હોય ને કોઈ વખતે ન હોય, એ આત્માની સાથે વ્યાપક નહીં. આહાહાહા !

શરીર, વાણી, મન, વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શ એ પુદ્‌ગલની સાથે તાદાત્મ્ય સંબંધ, એમ શુભરાગ-દયા, દાનના ભાવ એને પુદ્‌ગલની સાથે સંબંધ છે-એમ જ સાધકની પર્યાય જે સંયમની ભિન્ન ભિન્ન અવસ્થા, લબ્ધિસ્થાન એને પુદ્‌ગલની સાથે સંબંધ છે. અભેદ આત્મા સાથે સંબંધ નહીં ! આવું કામ છે. અરે ! સમ્યગ્દર્શન આદિ પર્યાયો જે છે એ ભેદરૂપ છે તો એ અંતર ત્રિકાળજ્ઞાયક સાથે તેઓ અભેદ નથી. આકરી વાત ! માર્ગણા ચૌદ પ્રકારની જે છે - જ્ઞાનના ભેદો દર્શનના ભેદો, ચારિત્રના ભેદો, એ બધા ભેદો પુદ્‌ગલની સાથે સંબંધ રાખે છે એમ કહે છે. આહાહા !

આંહી કહ્યું પહેલું સાંભળ્યું નહીં ? જયંતીભાઈ ગોત્યા કરે છે. પણ ત્રણ વાર તો કહ્યું ૬૧મી ગાથાનો ભાવાર્થ, ધ્યાન ન રાખ્યું ? ૬૧મી ગાથાનો ભાવાર્થ (ચાલે છે) વચમાં મફતનું ગયું બધું, સાંભળનારને પણ હજી (દરકાર નથી) શું કીધું ? સમજાણું કાંઈ ? (શ્રોતાઃ- સાંભળનારાએ પહેલેથી કાળજી રાખવી જોઈએ) એને ધ્યાન રાખવું જોઈએ, પહેલેથી આ કોઈ. આ તો વીતરાગની વાણી છે, આતો સર્વજ્ઞ પરમાત્મા એનું કથન છે. એ દિગમ્બર સંતો, એ કથન કરે છે.

અહીંયા કહે છે કે દ્રવ્યની સર્વ અવસ્થાઓમાં -દ્રવ્યમાં - પદાર્થમાં જે ભાવ વ્યાપ્ત થતા રહે છે એ ભાવોની સાથે દ્રવ્યનો તાદાત્મ્યરૂપ -તદરૂપ સંબંધ કહેવાય છે. કેવી વાત ! હવે, આટલી વાત કહીને કહે છે કે પુદ્‌ગલની સર્વ અવસ્થાઓમાં -કર્મ જે પુદ્‌ગલ છે જડ એની સર્વ અવસ્થાઓમાં રંગ, ગંધ, શુભભાવ, ગુણસ્થાન, ભેદ, આદિ ભાવ વ્યાપ્ત છે. એટલા માટે વર્ણાદિક ભાવોની સાથે પુદ્‌ગલનો તાદાત્મ્ય સંબંધ છે. પુદ્‌ગલનો તાદાત્મ્ય સંબંધ છે, એ પુદ્‌ગલની સાથે ભેદ, રાગ, અને જડની પર્યાય એ બધાને પુદ્‌ગલની સાથે તાદાત્મ્ય સંબંધ છે. જીવ-અજીવ અધિકાર છે ને ! (જીવમાં) એનામાં છે નહીં ભેદ પણ એનું (સ્વરૂપ) અભેદ છે. એ એનું તાદાત્મ્ય સંબંધ છે, ભેદ પડયો એ તાદાત્મ્ય સંબંધ નથી. ભેદ તો અમુક કાળ રહે ને પછી નથી રહેતો, એની દરેક અવસ્થામાં ભેદ દશા રહેતી નથી. એ કારણે પુદ્‌ગલમાં એ ભેદ અવસ્થા છે- રાગ પુદ્‌ગલમાં છે. આહાહા ! ઝીણી વાત છે ભાઈ !

જૈન દર્શન ! સર્વજ્ઞ પરમાત્માએ કહેલું એ સમજવું બહુ સૂક્ષ્મ છે, સૂક્ષ્મ છે. અહીંયા જીવ-અજીવ અધિકાર લીધો છે. અહીં તો કહે છે કે આત્મામાં જે રાગઆદિ થાય છે-દયા, દાન આદિ અને જે ભેદ પડે છે પર્યાયમાં, એ બધું આત્માની દરેક અવસ્થામાં નથી રહેતા, માટે દરેક અવસ્થામાં ન રહેવાવાળા (ભાવો) ને પુદ્‌ગલની સાથે તાદાત્મ્ય સંબંધ છે એમનો ! આહાહા ! સમજાણું કાંઈ ? સૂક્ષ્મ વાત છે ભાઈ !

સંસાર અવસ્થામાં જીવમાં, ભેદ-રાગ-રંગ આદિ ભાવ, કોઈ પ્રકારથી-વ્યવહારનયથી, એ સમયની સ્થિતિ જોઈને કહેવામાં આવે છે વ્યવહારથી, પરંતુ મોક્ષ અવસ્થામાં જીવમાં વર્ણાદિ, ગુણસ્થાન આદિ ભેદ, રાગ, દયા, દાન આદિ, રાગ એ ભાવો સર્વથા મોક્ષ અવસ્થામાં નથી. એટલા માટે જીવને, રંગ, ગંધ, રાગ કે ભાવોની સાથે તાદાત્મ્ય સંબંધ નથી. જેમ અગ્નિને ઉષ્ણતાની સાથે તાદાત્મ્ય સંબંધ છે એવો (સંબંધ) ભગવાન આત્માની સાથે દયા, દાનનો રાગ અને ગુણસ્થાન આદિ ભેદ (ને) તાદાત્મ્ય સંબંધ નથી. આવી વાત છે. છે ? જીવનો વર્ણાદિ સાથે કે (રંગ-રાગ) ભાવોની સાથે તાદાત્મ્ય સંબંધ નથી, આ વાત ન્યાયપ્રાપ્ત છે- આ વાત ન્યાયથી સિધ્ધ છે. આહાહાહા !

જેને આત્મદ્રવ્ય, દૃષ્ટિમાં લેવું હોય, તો એ અભેદ છે એની દૃષ્ટિ કરવી. જેને સમ્યગ્દર્શન પ્રાપ્ત કરવું હોય -ધર્મની પહેલી સીડી પ્રાપ્ત કરવી હોય એણે આત્મદ્રવ્ય અભેદ-પૂર્ણ ગુણનો અભેદ આત્મદ્રવ્ય તે દૃષ્ટિમાં લેવાનું છે. (ગાથા-૩૭૬ માં છે) બપોરના (વ્યાખ્યાનમાં) પૂર્ણ ગુણોનો અભેદ પૂર્ણ દ્રવ્ય, તેને જ દૃષ્ટિમાં લેવું -દૃષ્ટિમાં લેવું. સમ્યગ્દર્શનનો વિષય પૂર્ણ ગુણથી પૂર્ણ ભરેલ દ્રવ્યસ્વભાવ એ સમ્યગ્દર્શનનો વિષય છે. સમ્યગ્દર્શનનો વિષય વર્તમાન રાગ એ પણ નહીં, ભેદ એ પણ નહીં, મનુષ્યપણું આદિ, સંહનન, સંસ્થાન આદિ એ પણ નહીં. અભેદ ચિદાનંદ ભગવાન પૂર્ણસ્વરૂપ, જેની સાથે અનંતા ગુણોને તાદાત્મ્ય સંબંધ છે-ભગવાન આત્માની સાથે અનંતા જ્ઞાનાદિ ગુણોનો તદ્‌રૂપસંબંધ છે. તાદાત્મ્ય (સંબંધ છે) તો તેના ઉપર દૃષ્ટિ કરવાથી સમ્યગ્દર્શન થાય છે, હજી તો ધર્મની પહેલી સીડીની વાત છે. ચારિત્ર તો ક્યાંય. વાત પ્રભુ એ તો. આહાહા ! એ ૬૧ ગાથાનો ભાવાર્થ થયો.

ત્રિકાળી ભગવાન છે, અબદ્ધસ્પૃષ્ટ જે પાંચ ભાવસ્વરૂપ કહ્યો, એનું લક્ષ થતાં, તે સામાન્ય પ્રગટયું એમ કહેવામાં (આવે છે). અનુભવમાં આવ્યું એટલે પ્રગટયું એમ કહેવામાં આવ્યું. અને તે અનુભવમાં આવતાં જ્ઞાનની પર્યાયમાં પર જ્ઞેય આકાર થઈને (જ્ઞાન) પરાધીન થઈને રોકાઈ જતું એ જ્ઞેયાકાર ત્યાં નાશ થઈ ગયું. જ્ઞાનાકાર જ્ઞાન થતાં જ્ઞેયાકારનો નાશ થઈ ગયો. આહા..હા.. ! ગાથા તો એવી ઊંચી છે, બાપુ ! કાને પડવાને માટે ભાગ્ય જોઈએ છે ! આહા..હા... ! હજી તો આ બે લીટીમાં આ બધું... ! આહા..હા... !

(સમયસાર દોહન – પૂ. ગુરુદેવશ્રીના નાઈરોબીના પ્રવચન પાના નં. ૧૬૭)

ગાથા - ૬૨

जीवस्य वर्णादितादात्म्यदुरभिनिवेशे दोषश्चायम्-

जीवो चेव हि एदे सव्वे भाव त्ति मण्णसे जदि हि।
जीवस्साजीवस्स य णत्थि विसेसो दु दे कोई।।६२।।

जीवश्चैव ह्येते सर्वे भावा इति मन्यसे यदि हि।
जीवस्याजीवस्य च नास्ति विशेषस्तु ते कश्चित्।।६२।।

यथा वर्णादयो भावा: क्रमेण भाविताविर्भावतिरोभावाभिस्ताभिस्ताभिर्व्यक्तिभि: पुद्गलद्रव्यमनुगच्छन्त: पुद्गलस्य वर्णादितादात्म्यं प्रथयन्ति , तथा वर्णादयो भावा: क्रमेण भाविताविर्भावतिरोभावाभिस्ताभिस्ताभिर्व्यक्तिभिर्जीवमनुगच्छन्तो जीवस्य वर्णादितादात्म्यं प्रथयन्तीति यस्याभिनिवेश: तस्य शेषद्रव्यासाधारणस्य वर्णाद्यात्मकत्वस्य पुद्गललक्षणस्य जीवेन स्वीकरणाज्जीवपुद्गलयोरविशेषप्रसक्तौ सत्यां पुद्गलेभ्यो भिन्नस्य जीवद्रव्यस्याभावाद्भवत्येव जीवाभाव:।

હવે, જીવનું વર્ણાદિક સાથે તાદાત્મ્ય છે એવો મિથ્યા અભિપ્રાય કોઈ કરે તો તેમાં આ દોષ આવે છે એમ ગાથામાં બતાવે છેઃ-

આ ભાવ સર્વે જીવ છે જો એમ તું માને કદી,
તો જીવ તેમ અજીવમાં કંઈ ભેદ તુજ રહેતો નથી ! ૬૨.

ગાથાર્થઃ- વર્ણાદિકની સાથે જીવનું તાદાત્મ્ય માનનારને કહે છે કેઃ હે મિથ્યા અભિપ્રાયવાળા ! [यदि हि च] જો તું [इति मन्यसे] એમ માને કે [एते सर्वे भावा:] આ વર્ણાદિક સર્વ ભાવો [जीव: एव हि] જીવ જ છે, [तु] તો [ते] તારા મતમાં [जीवस्य च अजीवस्य] જીવ અને અજીવનો [कश्चित्] કાંઈ [विशेष:] ભેદ [नास्ति] રહેતો નથી.

ટીકાઃ- જેમ વર્ણાદિક ભાવો, અનુક્રમે આવિર્ભાવ (પ્રગટ થવું, ઊપજવું) અને તિરોભાવ (ઢંકાવું, નાશ થવું) પામતી એવી તે તે વ્યક્તિઓ વડે (અર્થાત્ પર્યાયો વડે) પુદ્‌ગલદ્રવ્યની સાથે સાથે રહેતા થકા, પુદ્‌ગલનું વર્ણાદિ સાથે તાદાત્મ્ય જાહેર કરે છે-વિસ્તારે છે, તેવી રીતે વર્ણાદિક ભાવો, અનુક્રમે આવિર્ભાવ અને તિરોભાવ પામતી એવી તે તે વ્યક્તિઓ વડે જીવની સાથે સાથે રહેતા થકા, જીવનું વર્ણાદિ સાથે તાદાત્મ્ય જાહેર કરે છે, વિસ્તારે છે-એમ જેનો અભિપ્રાય છે તેના મતમાં, અન્ય બાકીનાં દ્રવ્યોથી અસાધારણ એવું વર્ણાદિસ્વરૂપપણું-કે જે પુદ્‌ગલદ્રવ્યનું લક્ષણ છે-તેનો જીવ વડે અંગીકાર કરવામાં આવતો હોવાથી, જીવ-પુદ્‌ગલના અવિશેષનો પ્રસંગ આવે છે, અને એમ થતાં, પુદ્‌ગલોથી ભિન્ન એવું કોઈ જીવદ્રવ્ય નહિ રહેવાથી, જીવનો જરૂર અભાવ થાય છે.

ભાવાર્થઃ- જેમ વર્ણાદિક ભાવો પુદ્‌ગલદ્રવ્ય સાથે તાદાત્મ્યસ્વરૂપે છે તેમ જીવ સાથે પણ તાદાત્મ્યસ્વરૂપે હોય તો જીવ-પુદ્‌ગલમાં કાંઈ પણ ભેદ ન રહે અને તેથી જીવનો જ અભાવ થાય એ મોટો દોષ આવે.

ગાથા - ૬૨ ઉપર પ્રવચન

હવે ૬૨, ગાથા. યદિ જો કોઈ મિથ્યાઅભિપ્રાય પ્રાપ્ત, વ્યક્ત કરે, કોઈ એવો મિથ્યા શ્રધ્ધા અભિપ્રાય પ્રગટ કરે કે જીવનો વર્ણાદિક સાથે તાદાત્મ્ય (સંબંધ) છે. આત્મામાં રંગ ને રાગ–રંગને રાગની સાથે તાદાત્મ્ય છે– એકરૂપ (સંબંધ) છે. એવો મિથ્યા અભિપ્રાય કરે તો એમાં આ દોષ આવે છે, એમ આ ગાથા દ્વારા કહે છે. કોઈ એમ કહે કે આત્મા–ભગવાનજ્ઞાયક સ્વભાવની સાથે, રાગ, દયા, દાન, આદિ રાગ, ગુણસ્થાન આદિ ભાવ અને ભેદ પર્યાયના એને આત્મા સાથે તાદાત્મ્યસંબંધ છે, એવો કોઈ ભ્રમ કરે, એને અહીંયા દોષ બતાવે છે. આહાહાહા ! બાસઠ ગાથા–

जीवो चेव हि एदे सव्वे भाव त्ति मण्णसे जदि हि।
जीवस्साजीवस्स य णत्थि विसेसो दु दे कोई।।६२।।

હવે, જીવનું વર્ણાદિક સાથે તાદાત્મ્ય છે એવો મિથ્યા અભિપ્રાય કોઈ કરે તો તેમાં આ દોષ આવે છે એમ ગાથામાં બતાવે છેઃ–

આ ભાવ સર્વે જીવ છે જો એમ તું માને કદી,
તો જીવ તેમ અજીવમાં કંઈ ભેદ તુજ રહેતો નથી ! ૬૨.

એ રાગ આદિ પુદ્‌ગલ આદિના બધા (ભાવ) પરિણામ તારા છે એમ માને, એ ભાવ બધા જીવ છે, એમ માને તો જીવ અને અજીવમાં કાંઈ ભેદ રહેતો નથી. આહાહા !

ટીકા, સૂક્ષ્મ ગાથાઓ છે, એ આખું સમયસાર સૂક્ષ્મ છે– (શ્રોતાઃ– આખો આત્મા સૂક્ષ્મ) સૂક્ષ્મમાં સૂક્ષ્મ ભગવાન આત્મા ચૈતન્ય ભગવાન, અનંત ગુણોથી તાદાત્મ્યસ્વરૂપ પ્રભુ (નિજાત્મા) એના ઉપર દૃષ્ટિ દેવાથી ધર્મની –સમ્યગ્દર્શનની પહેલી શરૂઆત થાય છે. બાકી લાખ–કરોડ–અનંત દયા–દાન–વ્રત–ભક્તિ–પૂજા–જાત્રા કરે અનંત, એનાથી સમ્યગ્દર્શન નથી થતું (કારણકે) એ તો રાગ છે. એ તો પુદ્‌ગલના પરિણામની સાથે (એનો) તાદાત્મ્યસંબંધ છે.

જ્યાં–જ્યાં પુદ્‌ગલ ત્યાં–ત્યાં ભેદ ને રાગ, એ એમ કહે છે. (અને) જ્યાં–જ્યાં ભગવાન આત્મા ત્યાં–ત્યાં રાગ ને પુદ્‌ગલ ભેદ છે નહીં. આવું તો હજી સાંભળવું કઠણ પડે ! વીતરાગ જિનેશ્વરદેવ, પરમેશ્વર ત્રિલોકનાથ (તીર્થંકરદેવ) ની દિવ્યધ્વનિમાં એમ કહે છે, એ જ આ કુંદકુંદાચાર્ય, અમૃતચંદ્રાચાર્ય–દિગમ્બર સંતો ! એ જ વાત જગત પાસે જાહેર કરે છે. આવી વાત ક્યાંય બીજે છે નહીં, અલૌકિક વાત છે ! પ્રભુ, શાંતિથી સમજવું !

જેમ વર્ણાદિ રંગ–ગંધ, રાગ આદિ ભાવ ક્રમશઃ આવિર્ભાવ–પ્રગટ થવું ને ઉપજવું અને તિરોભાવ –છુપાઈ જવું ને નાશ થઈ જવો –જેને પ્રાપ્ત થતી એવી એ વ્યક્તિઓ દ્વારા –પર્યાયો દ્વારા, પુદ્‌ગલદ્રવ્યની સાથે સાથે રહેતી થકી–એ તો કાલે એક વાર કહ્યું'તુંને ! કે નિમિત્તથી થયું છે

એ તો પોતાનાથી થયું છે. એ એ સમયમાં ગુણસ્થાન-ભેદ, રાગના ઉત્પન્ન થાય તે (તેની) જન્મક્ષણ છે, તો તેનાથી ઉત્પન્ન થયા છે. પણ એ ઉત્પન્ન થયા છે એ આત્મામાં ત્રિકાલ વ્યાપ્ત નહીં.

એ કારણે આ રંગ-ગંધને દયા-દાનના ભાવ, જે પુદ્‌ગલની સાથે પુદ્‌ગલ વ્યાપ્ત થાય છે ત્યાં (પુદ્‌ગલ) વ્યક્ત થાય છે ને એમાં વ્યાપ્ત રહે છે ! આવું કામ ! એક બાજુ એમ કહે કે આવું કહેવું કે પુણ્યને પાપના ભાવ આત્માની પર્યાયમાં થાય છે અને એનો કર્તા-ભોક્તા જીવ છે. એ જ્ઞાનપ્રધાન કથન છે. અહીં દૃષ્ટિપ્રધાન કથનમાં તો ચાહે તો દયા-દાન-વ્રત-ભક્તિ, પંચમહાવ્રતના ભાવ (પુદ્‌ગલની સાથે વ્યાપ્ત છે.) આંહી કહે છે પ્રભુ ! એ દિગમ્બર સંતો, પ્રભુ (તીર્થંકરદેવ) કહે છે એ તેઓ કહે છે, એ કેવળીના કેડાયતો, એ દિગમ્બર સંતો છે, એ કેવળી પરમાત્માએ (જે) કહ્યું, તેની સાક્ષીએ તેઓ કહે છે. આહાહા ! પ્રભુ ! એક વાર સાંભળ !

એ રાગને પુણ્ય-પાપના ભાવ આદિની પ્રગટતા થાય છે અને ઉપજે છે ને નાશ થાય છે, એ બધા (ભાવ) પુદ્‌ગલની સાથે છે. એ ઉત્પાદ-વ્યય, તારી સાથે (આત્માની સાથે) નહીં એમ કહે છે. આહાહા ! સમજાણું કાંઈ. ? આવું ઝીણું તત્ત્વ ! એ દયા, દાન, વ્રત, શુભભાવ વાંચન આદિ કરવું તેનો રાગ આવવો આવા શ્રવણમાં જે રાગ આવે છે એ રાગ પુદ્‌ગલની સાથે ઉત્પન્ન થાય છે ને પુદ્‌ગલમાં વ્યય થાય છે. આત્માનો એ ઉત્પાદ વ્યય નથી. આહાહાહા ! સમજાણું કાંઈ ?

અહીં દ્રવ્યસ્વભાવનું વર્ણન છે ને ! અને જીવદ્રવ્યનું વર્ણન છે. એમાં અજીવના ભેદ છે નહીં, તો એ ભેદ ને રાગ પણ અજીવ છે. દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રની શ્રધ્ધા, શાસ્ત્રનું જ્ઞાન-વિકલ્પો, નવતત્ત્વની શ્રધ્ધાનો રાગ, છકાયની દયાનો રાગ, એ બધા કહે છે પુદ્‌ગલની સાથે ઉત્પન્ન થાય છે ને પુદ્‌ગલમાં નાશ થાય છે. (પુદ્‌ગલમાં ઉત્પાદ-વ્યય) પોતાની (આત્માની) સાથે નહીં. દેવીલાલજી ! આવી વાત ! દિગમ્બર સંત સિવાય ક્યાંય આવી વાત છે નહીં. સમજણમાં આવે છે ? વાત તે ક્યાં છે ? કેટલું સ્પષ્ટ કરી નાખ્યું છે. ઉત્પાદ વ્યય છે એ સમયે, પણ દ્રવ્યસ્વભાવમાં એ નથી. એ જ કારણે રાગની ઉત્પત્તિ અને રાગનો નાશ, પુદ્‌ગલની સાથે સંબંધ રાખે છે. આવિર્ભાવ -તિરોભાવ ! શું કહ્યું ? છે ? આવ્યું ને, આવિર્ભાવ રાગ આદિનું- ઉત્પન્ન થવું અને રાગ આદિનો તિરોભાવ -નાશ થવો, એ વ્યાપ્ત-પ્રાપ્ત હોતી થકી એ વ્યક્તિઓ દ્વારા પર્યાયો દ્વારા એ પુદ્‌ગલની સાથે સાથે રહેતી થકી, શુભ અશુભ રાગ જે ઉત્પન્ન થાય છે અને વ્યય નાશ થાય છે તો કહે છે ઈ પુદ્‌ગલની સાથે એનું વ્યાપ્તપણું છે. અને આવિર્ભાવ ને તિરોભાવ -પ્રગટ થવું ને છુપાઈ જવું એ બધું પુદ્‌ગલની સાથે. એ વ્યક્તિઓ દ્વારા પુદ્‌ગલદ્રવ્યની સાથે સાથે રહેતી થકી, પુદ્‌ગલના વર્ણાદિકની સાથે તાદાત્મ્ય, પ્રસિધ્ધ તો કરે છે એ પુદ્‌ગલની તાદાત્મ્ય પ્રસિધ્ધ કરે છે તો એ પુદ્‌ગલનો વિસ્તાર છે.

આહાહા ! ભગવાન સચ્ચિદાનંદ પ્રભુ એનો એ વિસ્તાર નહીં-સ્વભાવનો વિસ્તાર નહીં, એ કહેવું છે અહીંયા. ભગવાન ચિદાનંદ પ્રભુ (આત્મા) અખંડાનંદ જિનસ્વરૂપી પ્રભુ-એ જિનસ્વભાવી ભગવાનનો એ રાગાદિ વિસ્તાર નહીં. રાગાદિની પ્રસિધ્ધિ ભગવાન સ્વરૂપ - જિનસ્વરૂપ (આત્માની) આ પ્રસિધ્ધિ નહીં. જુઓ ! આ સંતો સર્વજ્ઞ (તીર્થંકર ભગવાન) કહે છે એ દિગમ્બર સંતો કહે છે, અને તે પણ પંચમઆરાના પ્રાણીને કહે છે, (પંચમઆરાના સાધુ

છે) આ કાંઈ ચોથા આરાના સાધુ છે નહીં. અને ચોથા આરાને સમજાવતા નથી. પંચમઆરાના પ્રાણીઓને, પંચમઆરાના સંતો (કહે છે). કોઈ એમ કહે કે આ વાત તો ચોથા આરાની છે, ચોથા આરાના (પ્રાણીઓને) સમજવાની છે, એમ નથી પ્રભુ ! સાંભળ તો ખરો ! પંચમઆરામાં પણ તું આત્મા છો કે નથી ?

આત્મા કોણ છે ? એ પોતાના (ચૈતન્ય) ગુણથી અભેદ એવો જ આત્મા છે. અત્યારે એવો છે, તો અહીંયા કહે છે કે જેણે અભેદ આત્માની દૃષ્ટિ કરવી હોય તો આ રાગઆદિના પરિણામ એ અજીવના છે. હવે અત્યારે આંહી કહે કે શુભજોગ જ અત્યારે હોય, ધર્મ હોય નહીં. અરરરર ! એ શુભજોગ જ અત્યારે ધર્મનું કારણ છે (એ લોકો આમ કહે છે) અરે ! પ્રભુ શું કરે છે પ્રભુ ! હવે એ પુદ્ગલમાં વ્યાપનારા ભાવ એ આપણા (આત્માના) છે અને એનાથી પોતાને લાભ માનવો, એ તો મહા મિથ્યાત્વ–અજ્ઞાન છે. એ દેવાનુપ્રિયા ? છે કે નથી અંદર ? તો શું સાંભળી આવ્યા ? એ કહેતા'તા ને કે આવો મારગ છે બાપા ! કુંદકુંદાચાર્ય કહે છે, (તેઓ) ભગવાન પાસે ગયા હતા, સીમંધર પરમાત્મા ત્રિલોકનાથ મહાવિદેહમાં બિરાજે છે. એની પાસે (કુંદકુંદાચાર્ય) ગયા હતા, આઠ દિ' રહ્યાં હતા, ત્યાંથી આવીને શાસ્ત્રો બનાવ્યા. અને એના પછી હજાર વર્ષે અમૃતચંદ્રાચાર્ય (થયા), આ કુંદકુંદાચાર્ય (નું શાસ્ત્ર) અમૃતચંદ્રાચાર્યે એની આ ટીકા બનાવી તો કહે છે અહીંયા કે પ્રભુ ! શાંતિથી સાંભળ ! આહાહા !

એ શુભ અશુભ રાગની ઉત્પત્તિ ને વ્યય પુદ્ગલની સાથે સંબંધ રાખે છે. ભગવાન આત્માની સાથે એનો સંબંધ નહીં, એ (તાદાત્મ્ય) સંબંધ હોય તો ત્રિકાળ એમાં (એ ભાવ) રહેવા જોઈએ. રાગની ઉત્પત્તિ ને રાગનો વ્યય આત્મામાં ત્રિકાળ રહેવો જોઈએ, તો એ (ભાવ) આત્માની ચીજ નથી. પૈસા–શરીર–ધૂળ–લક્ષ્મી આદિ તો ક્યાંય પર (દૂર) રહી ગયા એ તો પુદ્ગલ, પર રહી ગયા એની હારે અહીં (આત્માને) કાંઈ સંબંધ જ નહીં. આ શરીર માટી–ધૂળ એ આવી ગયું શરીર, અંદર વજ્રનારાચ આદિ સંહનન, ઔદારિક, વૈક્રિયિક શરીર આદિ (બધું) આવી ગયું છે. એ તો બધું પુદ્ગલની સાથે આ પર્યાય ઉત્પન્ન થાય છે ને વ્યય થાય છે, એ પુદ્ગલની સાથે છે. પણ. અહીંયા તો રાગ ઉત્પન્ન થાય છે ને રાગ વ્યય થાય છે, એ સંબંધ ભગવાન (આત્માની) સાથે નહીં, જો આત્માની સાથે (તાદાત્મ્ય સંબંધ) હોય તો કાયમી અવસ્થામાં (રાગ) રહેવો જોઈએ ! અરે ! આ ક્યાં સાંભળવા મળે નહીં, આવા મનુષ્યપણા હાલ્યા જાય છે. ક્યાં જશે ? એ અવતાર ! આ જો સંસ્કાર ન પડયા અંદર ક્યાં ઉતારા થશે ભાઈ ? ચોરાશીના અવતારમાં ! ભગવાન (આત્મા) તો અનાદિ–અનંત નિત્ય રહેવાનો છે, રહેશે જ તો આ ભવ પલટીને ક્યાંય (બીજે) જશે તો ખરો, તો જેણે રાગ મારો છે ને રાગથી મને લાભ થશે એવી મિથ્યાદૃષ્ટિ (છે તે) ક્યાં જશે ? મિથ્યાત્વમાં નરક ને નિગોદના અવતારમાં જશે. આહાહાહા !

તેથી તો કહે છે પ્રભુ ! જે કારણથી તીર્થંકરગોત્ર બંધાય, પ્રભુ સાંભળો ! એ ભાવ રાગ છે. પુદ્ગલની સાથે (તાદાત્મ્ય) સંબંધ રાખે છે, એ પુસ્તક છે કે નહી ? છે. જે ભાવથી તીર્થંકર (ગોત્ર) પ્રભુ બંધાય એ ભાવ શુભરાગ છે. એ બંધનું કારણ છે. તે (ભાવ) ધર્મ નથી. છે તો એ રાગ, ષોડશકારણ ભાવના એ રાગ–અજીવ છે. જેના ફળમાં અજીવ ફળે છે. એ રાગ

પુદ્‌ગલની સાથે સંબંધ રાખે છે. એ ઉત્પન્ન ને વ્યય, પુદ્‌ગલદ્રવ્યની સાથે એનો ઉત્પાદ્ વ્યયનો સંબંધ છે. કહો ચીમનભાઈ ? આવી વાતું છે, ઝીણી !

એટલે સોનગઢનું એવું લાગે લોકોને, આ (કહે છે તે) સોનગઢનું છે કે ભગવાનનું છે ! પ્રભુ તારું ઘર તપાસવા માટેની વાત કરે છે, તારું ઘર જોવું, એમાં રાગ ને દ્વેષની ઉત્પત્તિ ને વ્યય છે નહીં, એમાં. તારો નાથ ભગવાન (શુદ્ધાત્માં ત્યાં તો આનંદની ઉત્પત્તિ ને આનંદનો વ્યય, એની સાથે (તાદાત્મ્ય) સંબંધ છે, ભગવાન (આત્માને) તો, કહો શાંતિભાઈ ? એ રાગ ચાહે તો પંચમહાવ્રતનો-વિકલ્પનો રાગ હો,. ચાહે તો દયા-દાન-ભક્તિનો રાગ હો, એ રાગનું ઉપજવું-પ્રગટ થવું, વ્યય થવો-નાશ થવો, એવો ઉત્પાદ-વ્યયનો સંબંધ, આવિર્ભાવ-તિરોભાવ પુદ્‌ગલની સાથે સંબંધ રાખે છે.... બેસવું કઠણ જગતને, (શ્રોતાઃ- આચાર્યને ભય નથી લાગ્યો કે કોઈ નિશ્ચયાભાસી આવું (કહેવાથી) થઈ જશે !) દુનિયા દુનિયાની જાણે એને શું 'નાગા તે બાદશાહથી આઘા' - એને શું પડી છે દુનિયાની મારગ આ છે. એ તો સંત ! એક ભવ આદિ કરીને મોક્ષ જવાવાળા છે. દિગમ્બર સંતો કુંદકુંદાચાર્ય, એને જગતની કાંઈ પડી નથી, સમાજ સમતોલ રહેશે કે નહીં ? આહાહાહા !

ત્રણલોકના નાથ સર્વજ્ઞ (તીર્થંકર) પરમાત્માએ કહ્યું એ જ આ સંતો કહે છે, જગતને. આવી વાણી ને આવો ભાવ, દિગમ્બર શાસ્ત્રો સિવાય ક્યાંય નથી, પ્રભુ ! પણ એનેય એના વાડામાં (સંપ્રદાયમાં) રહ્યા તોય તેની ખબર ન મળે ! ભગવાન અમૃતચંદ્રાચાર્ય કુંદાકુંદાચાર્યનો પોકાર છે. પ્રભુ ! તારી પ્રસિધ્ધિ રાગથી હોય ? રાગની પ્રસિધ્ધિ તો પુદ્‌ગલની પ્રસિધ્ધિ છે (આમ) કહે છે. ગજબ વાત કરે છે ને ! તારી પ્રસિધ્ધિ પ્રભુ ! જ્ઞાન ને આનંદની પર્યાયથી તારી પ્રસિધ્ધિ થાય છે, એ દ્રવ્ય સ્વભાવના અભેદ ઉપર દૃષ્ટિ પડતાં જે શાંતિ ને આનંદની પર્યાય ઉત્પન્ન ને વ્યય થાય, એ તારી પ્રસિધ્ધિ છે. ટીકાનું નામ 'આત્મખ્યાતિ' છે ને ! આ ટીકાનું નામ આત્મખ્યાતિ છે, આ તો અલૌકિક વાતું છે. બાપા !

સમયસાર એટલે જગતચક્ષુ-અજોડચક્ષુ, હજી થયા કુંદકુંદાચાર્ય તો બે હજાર વર્ષ પહેલાં થયા. પંચમઆરાના સંતો અને આ ટીકાકાર પણ હજાર વર્ષ પહેલાં અને આ ટીકાકાર હજી એક હજાર વર્ષ પહેલાં. (થયાં) જગતની બેદરકારી કરી, સત્ય આ છે. સાચના (સત્યના) ડંકા માર્યા છે ! આહાહા ! પ્રભુ ! આહા ! એકવાર એ આવ્યું'તું નહીં ઓલું (પદ) 'પ્રભુતા પ્રભુ તારી તો ખરી, મુજરો મુજ રોગ લે હરી',.... પ્રભુતા તારી પ્રભુતા તો ત્યારે કહીએ કે નિર્મળ પર્યાયની ઉત્પત્તિ ને વ્યય થાય એ તારી પ્રભુતા છે. રાગની ઉત્પત્તિ ને વ્યય થાય એ તારી પ્રભુતા નહીં નાથ ! (પદરચના કરનાર) ઓલે તો બીજું કહ્યું તું, મારે અંદર મેળવવા પ્રભુતા પ્રભુ તારી તો ખરી, હે નાથ પ્રભુ તારી પ્રભુતા તો ત્યારેજ ખરી છે. મુજરો મુજ રોગ લે હરી - રાગની ઉત્પત્તિ નહીં મારામાં. રાગની ઉત્પત્તિ ને વ્યય મારામાં નહી. એ શાંતિભાઈ ? બધા છોકરાવને ઉત્પન્ન કરતાં ને પૈસાને ઉત્પન્ન કરતાં ને શું છે ? આ તો બધું ભ્રમણાં ! અરે રે એને ક્યાં જાવું ? (શ્રોતાઃ- ટોચની વાત છે) હેં ? આવી વાતું છે ભાઈ ! (શ્રોતાઃ- ટોચની નહીં સાચામાં સાચી) !

એતો એનો વિસ્તાર છે. શું કહે છે ? શુભ-અશુભ, દયા-દાન-વ્રત-ભક્તિ આદિના ભાવ એ તો પુદ્‌ગલનો વિસ્તાર છે. પુદ્‌ગલની પ્રસિદ્ધિ, પુદ્‌ગલની પ્રસિદ્ધિ થાય છે, ભગવાન

(આત્મા) પ્રસિદ્ધ થતો નથી એમાં. આહા! શું એની ગંભીરતા! શું એ ટીકાના મર્મો! આહાહા! અમૃતવાણી અમૃતચંદ્રાચાર્યની –સંતો દિગમ્બર સંતો એટલે, ભગવાનના ૧૦૦૮ નામ આપ્યા છે ને ભાઈ ? ભગવાનને એક હજારને આઠ નામ આપ્યા છે. જિનસેન આચાર્યે, આદિ પુરાણના કર્તા, ત્યાં પ્રભુને કહ્યું પ્રભુ ! આહાહા ! શું કહેવું 'તું ? જિનસેન આચાર્યે૧૦૦૮ નામ આપ્યા છે એમાં પ્રભુને એમ કહ્યું ' તું પ્રભુ ! તમે મુમુક્ષુ છો–પ્રભુ ! તમે મનિષ છો (અમારે આ મનિષ નામ છે ને ભાઈનું પ્રવિણનાં દિકરાનું) મનિષ (નામ) કીધું છે મનિષ ! પ્રભુ ! આપ જ્ઞાનના ઈશ્વર છો, મનિષ એટલે ! પ્રભુ, તારા વખાણ કઈ રીતે કરીએ ! આહાહા ! એવી વાત !

પરમાત્મા, જેની પર્યાયમાં અનંત અનંત જ્ઞાન, અનંત દર્શન, અનંત આનંદ ખીલી નીકળ્યાં છે–પરમાત્મા હજાર પાંખડીએ ખીલ્યો છે, ગુલાબ જેમ ખીલે હજાર પાંખડીએ આ તો અનંત પાંખડીએ ખીલ્યો પ્રભુ ! એ એની પ્રસિધ્ધિ ! અનંતાનંત જ્ઞાનની અનંતગુણની પ્રસિધ્ધિ–ઉત્પાદ–વ્યય થવો (એ) ગુણને આશ્રિત થવો તે આત્માનો સ્વભાવ છે. પરને આશ્રયે જે રાગ આદિ થાય તે આત્માનો સ્વભાવ છે નહીં. આહાહા ! આવું આકરું પડે શું થાય પણ ? ભાઈ ! મારગ તો આ છે. ત્રિલોકનાથ જિનેશ્વરદેવ, પરમેશ્વર (તીર્થંકરદેવ) ઇન્દ્રોને ગણધરોની વચ્ચે (સમક્ષ) આ કહેતા હતા. એ (વાત) આ સંતો કહે છે. ભગવાન (અરિહંત સીમંધરદેવ) મહાવિદેહમાં બિરાજે છે, ત્યાં આ કહેતા હતાં, એ વાત કુંદકુંદાચાર્ય, અમૃતચંદ્રાચાર્ય અહીં કહે છે. કુંદકુંદાચાર્ય તો ત્યાં (સદેહે) ગયા હતા પણ અમૃતચંદ્રાચાર્ય ત્યાં નહોતા ગયા છતાં ભગવાન (નિજાત્માનાં) અંતર પાસે ગયા હતા, એથી આ પ્રસિધ્ધિ કરી અમે આવ્યા છીએ. આત્મા કોણ ? આત્મા આનંદનો નાથ પ્રભુ ! અનંત અનંત જ્ઞાન–અનંત દર્શન–અનંત આનંદ–અનંત શાંતિ–અનંત સ્વચ્છતા–અનંત પ્રભુતા, એવી એવી એક એક ગુણની પૂર્ણતા, એવા અનંતગુણનો પૂર્ણતાનો પ્રભુ હું આત્મા ! આહાહા ! એની ઉત્પત્તિ તો નિર્મળ પર્યાય થાય ને નિર્મળપર્યાયનો વ્યય થાય, એ એનો (આત્માનો) સ્વભાવ છે. સમજાણું કાંઈ ?

અરે રે ! પ્રભુ શું કરે છે ? કેટલાક આ વ્રતને તપને ભક્તિથી ધર્મ માને, તો કેટલા 'ક ગુરુદેવની ને શાસ્ત્રની ને દેવની ભક્તિ કરીએ તો ધર્મ (થાય) એમ માને, એ બધા એક જાતના (અભિપ્રાય) છે. દેવ–ગુરુ–શાસ્ત્રની ભક્તિ છે એ રાગ છે ને એ રાગ એ પુદ્‌ગલની સાથે સંબંધ રાખે છે, કહે છે. અરરર ! (રાગ) જો આત્માની સાથે (તાદાત્મ્ય) સંબંધ રાખતો હોય તો આત્મા છે ત્યાં બધે (સર્વ અવસ્થામાં) હોવો જોઈએ. હેં ? ભગવાન આત્મા તો જ્યારે (પરિપૂર્ણ) નિર્મળાનંદ થાય ત્યારે તે (રાગભાવ) હોતો નથી, માટે તે રાગની ઉત્પત્તિ ને વ્યય, ભગવાન આત્મા સાથે સંબંધ રાખતો નથી. (શ્રોતાઃ– પુણ્યથી પાપ ઠેલાય છે ને !) એ બધી વાતું બધી દુનીયાની–પાગલની ! (શ્રોતાઃ– પુણ્યને પાપની જાત એકજ છે.) પુણ્ય કોને કહેવું ? પાપ કોને કહેવું ? એની (એને) ખબર નથી.

શુભભાવ ને અશુભભાવ એ બેમાં પુણ્ય ઠીક જ છે ને પાપ અઠીક છે, એમ માને એને કુંદકુંદાચાર્ય, પ્રવચનસાર ગાથા–૭૭ માં કહે છે 'ઘોર હિંડંતિ સંસાર મોહ સછન્નો' –મિથ્યાત્વથી ઢંકાયેલો ઘોર સંસારમાં રખડશે. દેવાનુંપ્રિયા ? અહીંયા કાંઈ હાલે એવું નથી, અહીંયા ! (શ્રોતાઃ– ઝરીયામાં હાલે !) ન્યાં હાલે ? શાંતિભાઈને બધા બેઠા હોય ને ? જ્યાં ત્યાં હલવે તે ! ૭૭

ગાથામાં પ્રવચનસાર, કુંદકુંદાચાર્ય ૭૭ ગાથામાં એમ કહે છે કે જે કોઈ, શુભ-અશુભ ભાવ છે, એમાં (એકને) વિશેષ માને કે શુભ ઠીક છે ને અશુભ અઠીક છે, તો બેમાં વિશેષ માનવાવાળા, ઘોર સંસારમાં -મોહથી મિથ્યાત્વથી ઢંકાયેલા રખડશે, 'મોહસછન્નો' એમ પાઠ છે. ભાઈ ? દિગમ્બર ધર્મ સમજવો એ કોઈ અલૌકિક વાત છે. એ કાંઈ વાડો (સંપ્રદાય) મળી ગયો માટે દિગમ્બર ધર્મ સમજી જાય ? દિગમ્બર ધર્મ એ કાંઈ પક્ષ નથી, એ વસ્તુનો સ્વભાવ છે. (આહા !) વસ્તુનો સ્વભાવ છે, કે જેમાં દયા-દાનને ષોડશકારણ ભાવના, તીર્થંકરનામકર્મનો બંધ, એવા (શુભ) ભાવ પણ જ્યાં આત્મામાં નથી. એ (ભાવો) આત્માની સાથે સંબંધ રાખતા નથી. છે ? આવો માર્ગ છે ! આહાહા !

એ વર્ણાદિક ભાવ ક્રમશઃ, આવિર્ભાવ ને તિરોભાવ વડે પ્રાપ્ત થતાં એવી તે તે વ્યક્તિઓની સાથે, જીવની સાથે જ રહેતી હોવા છતાં. શું કહે છે ? પહેલાં પુદ્ગલની સાથે આવિર્ભાવ-તિરોભાવ, ઉત્પન્ન ને વ્યય થાય છે, એવું બતાવ્યું એમ આત્માની સાથે તે ઉત્પન્ન ને વ્યય હો, છે ? જીવની સાથે સાથે રહેતાં થકા જીવનો વર્ણાદિકની સાથે તાદાત્મ્ય પ્રસિધ્ધ કરે છે (એમ કોઈ) માને છે, એવો એનો અભિપ્રાય છે, એના મતમાં અન્ય શેષ દ્રવ્યોથી અસાધારણ એવા વર્ણાદિકસ્વરૂપતા કે જે પુદ્ગલનું સ્વરૂપ છે, એનો જીવમાં અંગીકાર કરવામાં આવ્યો, જે પુદ્ગલનું સ્વરૂપ (છે) એનો જીવદ્વારા (જીવમાં) અંગીકાર કર્યો. એટલા માટે જીવ, પુદ્ગલના અવિશેષનો પ્રસંગ આવે છે. જીવ અને પુદ્ગલ બેય એક છે એવો પ્રસંગ આવે છે. આહાહા ! શું ટીકા !

વિશેષ.. કે જેમ પુદ્ગલકર્મ જડ-અજીવ એની સાથે સાથે રાગ આદિ અજીવ ઉત્પન્ન થાય છે ને વ્યય થાય છે, એમની સાથે તાદાત્મ્ય સંબંધ છે. એમ કોઈ એવો અભિપ્રાય રાખે કે જીવની સાથે રાગનો -અજીવનો, ઉત્પન્ન થવું ને વ્યય થવું (તેથી) જીવની સાથે (તાદાત્મ્ય) સંબંધ છે તો એમાં (એ મતમાં) પુદ્ગલને જ જીવ માન્યા. જીવદ્રવ્ય ભિન્ન છે એમ ન માન્યું ! આહાહા ! આ વાત, વીતરાગમાર્ગ બાપા ! અને જીવ, વીતરાગમાર્ગ એક ક્ષણ સમજે ને સમજણમાં આવે, તો ભવનો અંત આવી જાય છે. આવી વાત છે ! શું કહે છે ? કે જેમ પુદ્ગલની સાથે-જડકર્મની સાથે, રાગ-દ્વેષ ઉત્પન્ન થાય છે ને વ્યય થાય છે, તેઓ સંબંધ ત્યાં રાખે છે, એમ જો આત્મા સાથે એ રાગને દ્વેષની ઉત્પત્તિનો સંબંધ રાખે તો આત્મા પુદ્ગલ થઈ જાય, તો જીવદ્રવ્ય તો રહેતું નથી. જેમણે પુણ્ય પાપના ભાવ, આત્માની સાથે સંબંધ માન્યો છે તો એમને જીવદ્રવ્ય તો રહ્યું નહીં. પુદ્ગલ થઈ ગયું એમ કહે છે. સૂક્ષ્મ વાત છે ભાઈ ! જે આત્માએ એવો અભિપ્રાય રાખ્યો કે મારી સાથે એ રાગની ઉત્પત્તિ ને રાગનો વ્યય થાય છે તો એણે પુદ્ગલને જ પોતાના માન્યા, આત્મા ભિન્ન છે એમ તો માન્યું નહીં. આહાહા ! આવી વાત છે !

અગાસ છે ને ! શ્રીમદ્નું -શ્રીમદ્માં વ્યાખ્યાન થયું એક કલાક, રાત્રે પ્રશ્ન થયા થોડા.... એમ કે આ ભક્તિ આદિ કરીએ એ સાધન ? અરેરે પ્રભુ ! ભક્તિ ભગવાનની ને ગુરુની અને શાસ્ત્રની, એ તો રાગ છે. રાગની ઉત્પત્તિ ને વ્યયનો સંબંધ નિશ્ચયથી તો પુદ્ગલ સાથે છે. વ્યવહારથી એક સમયની પર્યાયમાં સંસાર અવસ્થામાં હોય (છતાં) પણ તાદાત્મ્ય સંબંધ નહીં. એ વ્યવહારથી એક સમયની પર્યાયની અપેક્ષાથી (છે પણ) તાદાત્મ્ય સંબંધ નથી. કાયમ નથી (રહેતા એ ભાવ) એ માટે સંબંધ નહીં, એ કહેશે. ગાથાર્થ પછી, એ ગાથામાં કહેશે.

સંસારમાં છે (એરાગભાવ) એને પણ તું એમ માન કે આ મારું છે (મારામાં છે) તો એ પુદ્‌ગલ થઈ ગયું અને પુદ્‌ગલની મુક્તિ થઈ ! છે ? આહાહા ! શું આ વાત !

એ શ્વતાંબરમાં ૪૫, ૩૨, સૂત્ર વાંચે કરોડો, આ વાત નીકળે નહીં ત્યાંથી, આ તો ભગવાન ત્રિલોકનાથ જિનેશ્વરદેવ (તીર્થંકરસીમંધર સ્વામી) પાસે ગયેલા અંતરમાં જિનેશ્વરપ્રભુ (પોતાની) પાસે ગયેલા, (સ્વાનુભૂતિપ્રાપ્ત) એની આ વાણી સંતોની છે. જ્યાં અમે ગયા ત્યાં તો આ રાગ ને દ્વેષ છે નહીં ને ! અમારો પ્રભુ જે આત્મા–શુદ્ધ ચિદાનંદ, જ્યાં અમે આમ (અંતરમાં) ગયા ત્યાં તો રાગ–દ્વેષ છે જ નહીં ને ! તે રાગ–દ્વેષનો સંબંધ આત્મા સાથે છે જ નહીં. આ તો અમૃતચંદ્રાચાર્ય ! કુંદકુંદાચાર્ય પછી હજાર વર્ષે થયેલા અને તે તો ભગવાન પાસે ગયા ય નહોતા, એ તો અહીંના (નિજભગવાન) પાસે ગયેલા ને ! (શ્રોતાઃ– એ પછી હજાર વર્ષે આપ થયા) વાણી સાંભળવી મુશ્કેલ પડી જાય એવી છે !

આહાહા ! એકકોર એમ કહે છે કે પુણ્ય–પાપ ને રાગ, જીવની પર્યાયમાં –જીવનું કર્તવ્ય, કર્તા–ભોક્તા (જીવ) છે, એ જ્ઞાનની અપેક્ષાએ કહે, એકકોર દૃષ્ટિની અપેક્ષાએ કહે કે રાગને દ્વેષની ઉત્પત્તિ પુદ્‌ગલ સાથે સંબંધ (રાખે) છે. સ્વભાવની દૃષ્ટિએ જોતાં તે (ભાવો) પરના છે. આહાહા ! આવી વાત છે.

જે એ પુણ્ય ને પાપના ભાવ, દયા–દાન આદિના ભાવ, જેમ પુદ્‌ગલની સાથે ઉત્પત્તિ–વ્યય ધારણ કરતા–વ્યાપ્ત દેખાય છે એમ જો આત્માની સાથે પણ (ઉત્પાદ–વ્યય થતા) દેખાય, તો તો (આત્મા) પુદ્‌ગલ થયો–આત્મા પુદ્‌ગલ થઈ ગયો, જીવ રહ્યો નહીં, રાગ વિનાનો અખંડાનંદપ્રભુ રાગરહિત એવા જીવદ્રવ્યનો તો નાશ થયો, અને પુદ્‌ગલદ્રવ્યની પ્રસિધ્ધિ થઈ. આહાહાહા !

ભગવાન આત્મા, અતીન્દ્રિય આનંદ ને અતીન્દ્રિય જ્ઞાનનો સાગર પ્રભુ અંદર બિરાજે છે ને પ્રભુ નાથ ! એને તું રાગવાળો માન, તો તો રાગવાળો (થવાથી) પુદ્‌ગલ થઈ ગયો એ આખો, એ જીવ (આત્મા) ન રહ્યો ત્યાં પ્રભુ ! અરે ! રાગના શુભભાવને તું ધર્મ માન ને એ રાગ મારો માન, પ્રભુ ! ત્યાં આત્મા ન રહ્યો. હોં ? એ પુદ્‌ગલની જાહેરાતને પ્રસિધ્ધિ થઈ ! કહો દેવાનુંપ્રિયા ! આમાં ના પડાય એવું નથી ક્યાંય, આવું છે. આ ધીરાના કામ છે બાપા ! શું પણ સંતોએ ગજબ ! ન્યાયપ્રાપ્ત શબ્દ આવ્યો છે ને ! હેં ? આવ્યું હતું ને ત્યાં પહેલાંમાં કે આ વાત ન્યાયપ્રાપ્ત છે. છેલ્લો શબ્દ છે લોજિકથી–ન્યાયથી પ્રાપ્ત છે. આહાહાહા !

ભગવંત ! તારા સ્વરૂપમાં જો રાગ–દ્વેષની ઉત્પત્તિ તારાથી થતી હોય તો તું પુદ્‌ગલમય થઈ ગયો, આત્મા રહ્યો નહીં. કેમ કે રાગ–દ્વેષની ઉત્પત્તિ તો (પુદ્‌ગલમાં થાય છે) રાગ–દ્વેષ તો અજીવ છે. સમજાણું કાંઈ ?

એ દયા–દાન–વ્રત–ભક્તિના પરિણામ અજીવ છે, એ તારાથી ઉત્પન્ન અજીવ હોય તો તું જીવ તો રહ્યો નહીં એય ? આ જીવ–અજીવ અધિકાર છે, ન્યાં ધનબાદમાં લેવા જાય ત્યાં નથી મળે એવુ ત્યાં ! (શ્રોતાઃ– એટલે તો આવે છે–ત્યારે (સોનગઢ) આવે છે ને !) આવી વાત બાપુ અત્યારે તો (સાંભળવા મળે નહીં) બહુ ગરબડી કરી નાખી છે. પંડિત લોકો ને સાધુઓ એવી પ્રરૂપણા કરે કે આ વ્રતને–તપને–ભક્તિને એ કરો એથી ધર્મ થશે, પ્રભુ ! પ્રભુ ! પ્રભુ ! બીજું

ન હોય, શુભભાવ જ હોય (અત્યારે) એમ કહે છે. અરરર ! પંચમકાળમાં બીજું ન હોય શુભભાવ જ હોય એમ કહે છે.

આત્મામાં શુભભાવ છે જ નહીં, એ શુભભાવ પુદ્‌ગલની સાથે સંબંધ રાખે છે. (શ્રોતાઃ- આપ એકલા થઈ ગયા !) એકલા ? એકલા કોણ ને બેકલા કોણ ? ભગવાન અહીં તો છે ઈ છે. શું પણ સંતો-દિગમ્બર મુનિઓ, ગજબ કામ કર્યાં, પ્રભુ, કેવળજ્ઞાનીના વિરહ ભૂલાવ્યા પ્રભુએ-સંતોએ !

ભાઈ ! તું એમ કહે કે એ શુભરાગથી મનેલાભ થાય અને શુભરાગ મારો છે તો પ્રભુ ! એ તો પુદ્‌ગલની પ્રસિધ્ધિ થઈ નાથ ! એમાં તારી પ્રસિધ્ધિ ન આવી-એમાં તારી પ્રસિધ્ધિ નથી થતી એમાં તેં તો રાગને પ્રધાનપદ આપી દીધું છે, રાગ તો પુદ્‌ગલની સાથે સંબંધ રાખે છે- તાદાત્મ્ય સંબંધ ત્યાં છે. જ્યાં-જ્યાં કર્મ, ત્યાં-ત્યાં રાગ, ઈ 'આત્મઅવલોકન'માં આવ્યું છે, કે ભાઈ જ્યાં સુધી નિમિત્ત છે ત્યાં સુધી રાગ છે. એ શું કામ (કહ્યું છે ?) બેનો સંબંધ બતાવવો છે, એવું છે. આત્મ-અવલોકનમાં (છે-કે) જ્યાં સુધી કર્મ છે ત્યાં સુધી રાગ છે. કર્મ ન હોય ત્યાં રાગ નથી. એમ કહીને અનિત્યતા સ્થાપવી છે. અને (રાગ) પુદ્‌ગલના સંબંધના લક્ષે થાય છે. માટે, તે આત્માનું સ્વરૂપ નથી. એ આત્મ-અવલોકનમાં છે. એ તો તે દિ'વાંચ્યુ'તું-જોયું હતું-ચિહ્‌ન કરેલા, ભાઈ લાવ્યો'તો હિંમત ! આહાહા !

ભગવાન આત્મા અનંત અનંત જ્ઞાન-અનંત આનંદ- અનંત શાંતિ અનંત વીતરાગતાનો ભંડાર ભગવાન, એમાંથી ભંડારમાંથી નીકળે તો રાગ નીકળે ? એમાં છે રાગનો કોઈ ઉત્પત્તિનો ગુણ ? એમાં એવો કોઈ ગુણ જ નથીને. એવો જે ભગવાન અનંતગુણનો પિંડપ્રભુ, એનો જ્યાં સ્વીકાર થાય છે ત્યાં તો પર્યાયમાં અનંત આનંદ શાંતિ આદિની પર્યાય ફાટે છે, એ ઉત્પાદ- વ્યયનો સંબંધ (આત્મ) દ્રવ્ય હારે છે, કે જે ઉત્પાદ ને વ્યય સિદ્ધમાં પણ રહે છે. આહાહાહા !

એક એવું આવ્યું'તું મગજમાં... પ્રભુ મને અહીં ક્યાં મોકલ્યો તેં, એમ આવ્યું'તું -એનો અર્થ જ પ્રભુ તારા જ્ઞાનમાં હું આવ્યો એમ ક્યાંથી જ્ઞાનમાં આવ્યું-તારા જ્ઞાનમાં એવું આવ્યું પ્રભુ કે હું અહીં આવીશ એ તેં મોકલ્યો, એમ મેં કીધું. ભાઈ ! સમજાણું ? હેં ! એનો અર્થ ઈ કે પ્રભુ તારા જ્ઞાનમાં એમ હતું ને કે હું અહીં આવીશ, એ અપેક્ષા ! આવી વાત છે. અમૃતચંદ્રાચાર્યે અમૃત રેડયા છે. આહાહાહા !

આંહી કહે છે પ્રભુ ! એક વાર સાંભળ ! ચાહે તો જે ભક્તિનો રાગ, પરમાત્માના સ્મરણનો-પંચપરમેષ્ઠિના સ્મરણનો... વળી, એક જણે એમ કહ્યું છે. નામ નથી આપતો. એમ કે ભગવાનનું સ્મરણ છે એમાં કષાય ક્યાં આવ્યો ? એમ આવ્યું છે, ખબર નથી (એને) એ એમ (કહે કે) ન્યાં કષાય ક્યાં આવ્યો ? ભગવાનનું સ્મરણ કરવું ! (એમાં કષાય ક્યાં છે ?)

હવે ઈ સ્મરણ કરવું એ જ વિકલ્પ-રાગ છે. ત્યાંથી ઈસરીથી આવ્યું છે એમાં આવ્યું છે એમ કે ગુણ સ્મરણ કરવા પરમાત્માના ગુણો, પણ એ પરદ્રવ્યના ગુણોનું સ્મરણ કરતાં વિકલ્પ (ઊઠે) છે. ભાઈ ? ત્યાં એમ કહે કે કષાય કયાં આવ્યો ? બાપુ એ પોતે કષાય છે, ભાઈ !

અને એ કષાયની ઉત્પત્તિ ને વ્યય પુદ્‌ગલ સાથે સંબંધ રાખે છે. પ્રભુ ! ગજબ વાત છે ભાઈ ! એ જ્યારે ભગવાન ત્રણલોકના નાથ (તીર્થંકરદેવ) એ આ અર્થો કરતા હશે (આહા !) દિવ્યધ્વનિ દ્વારા અને ગણધરોને ઇન્દ્રો -એકાવતારી જ્યાં, ગણધર એ ભવે મોક્ષ જવાના, ઇન્દ્ર

એક ભવ પછી, એને પણ જ્યાં વિસ્મય થતું હશે ! એ કેવી વસ્તુ હશે ? આહાહા !

એ આંહીં કહે છે, જે પુદ્ગલદ્રવ્યનું લક્ષણ છે એ દ્રવ્યોનું અસાધારણ છે ને, આવો જેનો અભિપ્રાય છે તેના મતમાં અન્ય બાકીના દ્રવ્યોથી અસાધારણ એવું વર્ણાદિસ્વરૂપ કે જે પુદ્ગલદ્રવ્યનું લક્ષણ છે રાગાદિ તેનો જીવ વડે –જીવ સાથે અંગીકાર કરવામાં આવ્યો–એ પુદ્ગલના સ્વભાવની સાથે જીવની સાથે અંગીકાર કર્યો, એમાં જીવ–પુદ્ગલના અવિશેષ–જીવને પુદ્ગલની ભિન્નતાં રહી નહીં, એકરૂપનો પ્રસંગ આવી ગયો. એ શુભરાગથી આત્માને ધર્મ થાય છે એમ માન્યતા કરવાવાળાએ પુદ્ગલને આત્મા માન્યો, તેથી તેને જીવનો અવશ્ય અભાવ થઈ જાય છે. એ રાગના વિકલ્પ જે છે, એ આત્માની સાથે સંબંધ રાખે છે એવું જો માને તો ઈ તો (રાગ) પુદ્ગલનું –અજીવનું લક્ષણ છે એને તો અજીવની સાથે તાદાત્મ્ય (સંબંધ) ને અજીવનું લક્ષણ છે એ તો, કેમ કે રાગ પોતે અજીવ છે એ જીવસ્વરૂપ નહીં. અને જીવસ્વરૂપ નથી એનો સંબંધ (જીવથી) પોતાનાથી માને તો આત્મા પુદ્ગલ થઈ ગયો, જીવ તો ભિન્ન રહ્યો નહીં. (તેથી) જીવનો અવશ્ય અભાવ થાય છે.

આ લ્યો ! બહુ સરસ ટીકા આવી. વિશેષ કહેશે. (શ્રોતાઃ– પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ)